

ПАДАЛКА Ю. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОДАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню та класифікації модальних відмінностей в іспанській мові.

Ключові слова: модальність, модальне значення, граматична категорія, висловлювання.

Статья посвящена изучению и классификации модальных различий в испанском языке.

Ключевые слова: модальность, модальное значение, грамматическая категория, высказывание.

This article is dedicated to research and classification of modal differences in the Spanish language.

Key words: modality, modal meaning, grammatical category, enounce.

Актуальність дослідження. Лінгвісти по-різному трактують модальність, висловлюючи суперечливі тлумачення поглядів. Модальність постає як складна багатогранна мовна категорія, вивчення якої потребує чіткого визначення компонентів, що складають цю категорію, і понять, з нею пов'язаних.

Мета статті розглянути та проаналізувати модальні відмінності, а також особливості функціонування в іспанській мові.

Об'єкт дослідження у даній статті виступають модальні відмінності.

Предмет дослідження – застосування модальних відмінностей в іспанській мові.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в лінгвістиці пропонується проаналізувати модальні відмінності на матеріалі іспанської мови.

В іспанській мові, деякі речі, які ми вважали як специфічні щодо модальності, виражаються за допомогою категорії дієслів під

назвою “спосіб”. Спосіб дієслів складається в іспанській мові з декількох іспанських флективних класів (представлених у свою чергу різними морфами) так, що кожен з цих класів реагує, принаймні частково, на різний зміст модальності [1:173–189].

Спочатку необхідно встановити першу відмінність між імперативом та рештою модальних класів, оскільки існує один інваріант значення, який ми називаємо “імперативом”, що пов'язаний з інваріантом значності, представленим у свою чергу такими закінченнями: -Ø, -a, -e, -ad, -ed, -id (*ven, ama, teme, amad, temed, venid*) (прийди, люби, бійся, любіть, бійтесь, прийдіть).

Ці “дієслівні форми” протистоять всім іншим особистим формам, тому що вони спеціалізуються на вираженні апелятивності деонтичної модальності наказу. Звичайно, є можливим формулювання наказу за допомогою різних мовних засобів (майбутнього часу або теперішнього індикативу, запитання, дієслівної перифрази тощо.), але форми імперативу не передають іншого змісту, окрім наказу. Є можливим, звісно те, що наказ сформульований в імперативі матиме також інший – непряму ілюктивну характеристику, наприклад, стосовно інформації, інструкції, запиту і т. д. [2:5–9].

Набагато складніше – це встановлення інших модальних відмінностей. У сучасній іспанській граматиці зазвичай сприймається, що є різниця у значенні двох наборів дієслівних форм, які відповідно створюють індикатив дієслівного способу (*canto, cantaba, cantaré, cantarí, canté*, разом із відповідними допоміжними формами, що складаються із допоміжного *haber* та дієприкметника), субхунтиву (*cante, cantara* чи *cantase* та його відповідних складових форм. Однак виникають дві перешкоди. З одного боку, необхідно визначити цей модальний зміст, оскільки не існує однозначна відповідність між двома видами морфологічних варіацій, що відповідно створюють індикатив та субхунтив, та два чітко визначені змісти модальності, але кожна формальна відмінність пов'язана більш ніж з одною модальною

відмінністю та навпаки. Наприклад, одна така форма субхунтиву, як *cantase* може бути використана, для висловлення “бажання”, а також “ймовірності”. І ще більш важливе є те, що вищевказані морфологічні зміни способів передають у деяких випадках значення, що як здається, не мають чіткого прямого зв'язку із модальністю.

З іншого боку, необхідно встановити, чи між індикативом (*indicativo*), чи субхунтивом (*subjuntivo*) є лише різниця модального значення або, навпаки, так як на цьому наполягали декілька лінгвістів (Alarcos Llorach 1970, Mariner 1971–1972, Veiga 1988) є інші опозиції, які, як ми могли б вважати, діють незалежно від опозиції між індикативом та субхунтивом [3:19–58].

У загальних рисах, існуюча різниця між формами *canta*, *cantaba*, *cantaré* та *cantaría* в одному способі та між *cante* та *cantase* (*cantara*) у іншому має тимчасовий характер. У прикладі (4 а, с) форми *acerques*, *venga* стосуються події, що має місце в теперішньому часі або в майбутньому, в той час як форми, що закінчуються на – *se*, (*-ra*) прикладу (4 b, d) розміщують подію починаючи з минулого часу (*pretérito*). Те ж саме відбувається з відповідними формами *canta*, *cantaba*, *cantará*, *cantaría* у прикладі (5):

(4) a. <i>Quiere que te acerques.</i>	Хоче, щоб ти підійшов (підійшла).
b. <i>Quiso que se acercara.</i>	Хоче, щоб підійшов (підійшла).
c. <i>Quizá venga mañana.</i>	Можливо прийде завтра.
d. <i>Quizá viniese ayer.</i>	Можливо приходив (приходила) вчора.
(5) a. <i>Canta en el Teatro Real.</i>	Співає в Театро Реаль (Королівському Театрі).
b. <i>Cantaba en el Teatro Real.</i>	Співав в Театро Реаль (Королівському Театрі).
c. <i>Cantará en octubre en el Teatro Real.</i>	У жовтні співатиме в Театро Реаль (Королівському Театрі).

d. Supo que en octubre cantaría en el Teatro Real. Йому (їй) стало відомо, що у жовтні співатиме в Театро Реаль (Королівському Театрі).

Проте, за певних умов, необхідно встановити відмінності значення між дієслівними формами у кожному з цих двох способів, відмінності, що також відповідають модальному змістові, а не тільки тимчасовому, оскільки вони висвітлюють подію з різними ступенями визначеності.

(6) *a. Son las diez.*

Наразі десята година.

b. Serán las diez.

Мабуть буде десята година.

c. De buena gana estudiaré.

Я навчатимусь з бажанням.

d. De buena gana estudiaría.

Я б навчався з бажанням.

e. Eran las diez cuando entró el cochero.

Була десята година, коли ввійшов паркувальник.

f. Serían las diez cuando entró el cochero.

Була приблизно десята година, коли ввійшов паркувальник.

(7) *a. Ojalá tus primos estén ahora en casa.*

От хоч би твої двоюрідні брати були наразі вдома.

b. Ojalá tus primos estuvieran (estuviesen) ahora en casa.

Сподіваюся ваші двоюрідні брати зараз вдома.

Між прикладами (6 а, с, е) та (6 b, d, f) є різниця у змісті стосовно ступеня реальності або ймовірності формулювання події мовцем. Також у прикладі (7 b) формою *estuvieran* висловлюється подія, що вважається нереальною, тоді як у прикладі (7 а) вказується подія, що лише вірогідна або можлива.

При прийнятті рішення щодо необхідної структури відмінностей модального характеру, слід визначити, чи зміст, вже не стільки реальний, але вірогідний, що передають форми майбутнього чи потенційного характеру (6), з одного боку, та різниця існуючого змісту у прикладі (7) між формами теперішнього часу та імперфектного субхунтиву є не варіантними за змістом між собою та чи, навпаки, вони є варіантами, що виникають при

використанні за певних умов дієслівних форм, функціональне значення яких має тимчасовий характер [4:178–205].

Що стосується форм *cante* і *cantaste* та (*cantara*), слід відзначити, що перша, згідно тимчасової локалізації, у теперішньому-майбутньому, який їх характеризує не дозволяє висловити у вигляді тієї форми, що виступає проти фактів (протилежною фактам) процес, про який йде мова, оскільки не є можливим запропонувати те, що вже минуло на момент висловлення, тобто випадок, що виникає на пізніший момент стосовно нього у часі. На противагу цьому, інші дієслівні форми, притаманні часу *pretérito imperfecto*, *cantase* (*cantara*) можуть бути використані для висловлення можливої події у минулому, але також може бути розглядатись ця можливість як неефективна в теперішньому часі а, отже, нереальна. Неважко прослідкувати, що часто, нереальне значення виявляється саме тоді, коли використовується *cantase* (*cantara*) щодо теперішнього часу.

Якщо відмінності модального сенсу між *cante* та *cantase* (*cantara*), коли вони мають місце обумовлені іншими факторами, такими як розташування процесу в теперішньому часі або у часі *pretérito*, а також ситуацією та контекстом, що вказують на те, що певний процес є або можливим або нереальним, тоді доведеться визнати, що їх можна інтерпретувати як варіанти загального значення, а не як суттєві відмінності.

Те ж саме можна стверджувати відносно модальних значень, які в певних контекстах приймають форми, що закінчуються на *-r-*: *cantaré* та *cantaría* і мають інтерпретуватись як варіанти змісту значень часу. У найбільш загальному використанні, ці дві форми дозволяють стверджувати реальність процесу на більш пізній час, або щодо моменту висловлення (*cantaré*), або щодо моменту в більш ранній час (*cantaría*). Але, якщо за допомогою цих форм досягається ефект модального сенсу, наприклад, у прикладах (6b, d, f) то саме тоді, коли індикатив та субхунтив розташовані одночасно щодо точки відліку.

Якщо не зважати на існування інших видів модальних відмінностей, парадигма способу в іспанській мові обмежується в такому випадку трьома різними серіями, які становлять імперативний, індикативний та субхунтивний нахили.

Була значна кількість пропозицій у минулому для розтлумачення значення, яке надає субхунтив у порівнянні з індикативом. Залежно від того, наскільки багато було приділено уваги тим чи іншим ситуаціям, де використовується кожен із них, субхунтив характеризувався як нереальність, невизначеність, суб'єктивність, невизначене майбутнє, поняття перспективності й т.п. у порівнянні з індикативом, який відображає реальність, об'єктивність, напевне чи теперішнє [5:197–272].

Ми вважаємо, що відносно значення опозиції індикативу/субхунтиву не можна зробити висновок після розгляду лише обмеженого набору конструкцій, де вона має місце, а слід зробити це розглядаючи всі її застосування. Необхідно також взяти до уваги, що кожна ситуація, де висловлюється певний дієслівний спосіб може потребувати уточнення значення, яке надає цей спосіб, так як це відбувається з іншими граматичними категоріями.

Наприклад, дехто міг подумати в деякий момент, що морфема множини у синтагмі *jóvenes* вислову (8) означає “визначення кількості двох”, оскільки це визначення є тим, що приписується саме в цій ситуації, щодо референтного та яка додатково виражається номером два. Однак, очевидно, що поява морфем множини в інших контекстах, що відрізняються та в яких кардинальність відрізняється тому, що значення множини є більш загальним та лише в деяких випадках може бути зведена до дуального, але не завдяки своїй специфічній функції, а саме внаслідок його використання у таких ситуаціях.

8) *Se han casado aquellos dos* Ті двоє молодих (людей) одружились.

Аналогічним чином, передання значення висловлюється за допомогою відмінності індикативу/субхунтиву і уточнюється у

кожній конструкції таким чином, що субхунтив починає висловлювати тимчасовість, нереальність або просто відсутність окремого твердження.

Ймовірно, що найбільш загальним поясненням значення опозиції між індикативом та субхунтивом є те, що індикатив використовується при твердженні, водночас як субхунтив використовується, коли немає твердження або воно не досить незалежне. Наприклад, в залежних предикатах (присудках), що створюють неясність щодо істини доповнення, вольових (прескриптивних) предикатів (при висловлюванні наказу або заборони), серед інших, відсутність реальності доповнення передбачає відсутність його твердження.

Однак, виникають деякі сумніви стосовно того, чи цей функціональний зміст передається за допомогою відмінності, яка встановлюється формами індикативу у порівнянні з субхунтивом, оскільки є кілька прикладів субхунтиву, особливо в залежних реченнях, з залежністю перформативних та оціночних предикатів, де наявність цього нахилу не може бути пов'язана таким же чином, як з відсутністю твердження.

- (9) a. *Consiguió que subieran los impuestos.* Досяг того, що були підняті податки.
b. *Lamento que hayan subido los impuestos.* Жалкую, що були підняті податки.

У прикладах (9 a, b) перформативні та оціночні предикати, другий у будь-якому разі, а перший, тільки якщо він стверджувальний, припускають істинність додаткового твердження. Таким чином неможливим є те, щоб субхунтив вказував на модалізацію, що вступає у протиріччя або зменшує твердження щодо реальності події, що відбувається.

Однак, з першими, з перформативними предикатами, на відміну від того, що відбувається з комунікативними предикатами або предикатами чуттєвого сприйняття, реальність доповнення не є автономною, не існує перед головним предикатом і тому не є

можливим твердження незалежного доповнення щодо доповнення перформативного дієслова. Таким чином, реальність події, представленої у додатковому твердженні не може бути представлена у вигляді окремого твердження головного предикату.

Також щось дуже подібне відбувається з оціночними предикатами, реальність доповнення яких, в деяких випадках (з індикативом) може бути представлена як щось незалежне від реалізації події, що визначається головним дієсловом. З субхунтивом подія висловлюється абстрактно, вона не оновлюється, в тому сенсі, що вона не пропонується як результат конкретного та незалежного твердження, але пов'язується з фактом оцінки, запропонованої у головному реченні.

У цих випадках субхунтив, можливо, також асоціюється з відсутністю, не зовсім задуманого як незалежне твердження або, що є те ж саме, презентацією словесної не достатньо оновленої ідеї у вигляді твердження.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Виноградов В. С.* Грамматика испанского языка: [учеб. пособ. для ин-тов. и фак-тов. иностр. яз.] / Венедикт Степанович Виноградов. – [2-е изд., испр.]. – М.: Высшая школа, 1978. – 292 с.
2. *Вишневская В. Н.* Структура и семантика конструкций с модальными глаголами в современном испанском языке: Автореф. канд. филол. наук: КГУ им. Т. Г. Шевченко. – К.: 1987. – 19 с.
3. *Campos H.* De la oración simple compuesta: curso superior de gramática española / Héctor Campos. – Washington: Geogretnown University Press, 1993. – 91 p.
4. *Патрушев А. И.* Учебник испанского языка / Александр Иванович Патрушев. – [6-е изд., испр.]. – М.: ЧеРо, 2003. – 256 с.
5. *Hermoso A. González, Cuenot J. R., Alfaro M. Sánchez.* Curso práctico. Gramática de español lengua extranjera / Alfredo González Hermoso, Cuenot J. R., María Sánchez Alfaro. – Madrid: Edelsa, 1998. – 272 p.